

مقدمه:

روزنامه، نشریه است که برای منتشر کردن اخبار، با فواصل معین (غالباً روزانه و گاهی هفتگی)، چاپ و توزیع می‌شود. واژه های "روزنامه" و "روزنامه" از نخستین قرن های بعد از اسلام در ایران رایج بوده است، ولی به معنی مجموعه شرح گزارش روزانه و ثبت وقایع هر روزه بوده، و در قرون اخیر به گزارش وقایع نگاران دولتی که از ولایات اخبار جاری را به دولت می‌نوشتند، اطلاق می‌شده و سپس به معنی امروزی آن به کار رفته است.

آلمانی‌ها در تولید روزنامه به معنی امروزی آن، چه از جنبه ی ظاهری و چه از لحاظ فنی، نخستین پیشروان بوده اند و در طی نیم قرن پس از اختراع فن چاپ، اوراقی مشتمل بر اخبار در شهرهای نومبرگ، آوگسبورگ و کلن، به صورت نامنظم منتشر می‌شد. "نخستین روزنامه ی منظم به زبان انگلیسی در اواخر سال ۱۶۲۰ در آمستردام منتشر شد روزنامه اخبار هفته در ۱۶۲۲ در لندن انتشار یافت. نخستین روزنامه فرانسوی "گازت دو فرانس" بود که در ۱۶۳۱ در پاریس انتشار یافت.^۱

در ایران نخستین روزنامه در زمان فتحعلی شاه قاجار، با حمایت عباس میرزا نایب السلطنه و مدیریت میرزا صالح شیرازی به شیوه ی چاپ سنگی و با نام "کاغذ اخبار" انتشار یافت که همان معنی واژه NEWSPAPER بود. پس از آن روزنامه وقایع اتفاقیه در تهران انتشار یافت که نخستین شماره آن، تاریخ ۵ ربیع الثانی ۱۲۶۷ هـ. ق. مطابق ۱۸۵۱ میلادی را دارد که حدود ۱۰ سال دوام داشت. یعنی چاپ روزنامه در ایران، بیش از دو قرن بعد از چاپ نخستین روزنامه ها در غرب صورت پذیرفته است. در جهان معاصر، یکی از شاخص های توسعه ی فرهنگی، تیراژ و مقدار مصرف مطبوعات در یک جامعه است که کمیت رشد فرهنگی را نشان می‌دهد. در کشور های پیشرفته، عموم مردم به مطبوعات عادت کرده اند و این نوع مطالعه، به صورت نوعی رفتار اجتماعی درآمده است.

دو ویژگی اصلی، تعریف روزنامه را آشکارتر می‌کند و تفاوت آن را با مجله مشخص می‌نماید:

در روزنامه، از قید و شیرازه ای برای اتصال صفحات به یکدیگر استفاده نمی‌شود. زیرا برای خواندن آن در شرایط گوناگون مانند صف اتوبوس و صف های مشابه یا داخل وسایل نقلیه عمومی در شرایط ایستاده، امکان جابجایی و تا کردن صفحه های مختلف فراهم است و فرآیند خواندن به سهولت امکان پذیر می‌گردد. می‌توان صفحه ی روزنامه را چند تازد که فقط یک یا دو ستون مورد نظر قابل رؤیت و خواندن باشد و جای کمی را وقت مطالعه اشغال کند.

ویژگی دیگر، عمومی بودن مخاطبین روزنامه نسبت به مجله می‌باشد و مانند آن مخاطبین محدود و ویژه ای ندارد. به بیان دیگر، می‌توان گفت که مجلات، نسبت به روزنامه ها، تخصصی تر هستند و به ندرت اتفاق می‌افتد که مخاطب عام یعنی تمام گروه های فرهنگی و اقتصادی جامعه را در سنین گوناگون شامل شوند.

روزنامه ها، بسیار متنوع اند: روزنامه های صبح و روزنامه های عصر، روزنامه های عامه پسند و روزنامه های وزین، روزنامه های ملی^۲ و روزنامه های منطقه ای، روزنامه های اختصاصی و... روزنامه های صبح و روزنامه های عصر، از نظر جنبه های تصویری، تفاوت ویژه ای ندارند. در روزنامه های عامه پسند، عکس و عنوان های درشت و خیره کننده و هیجان انگیز و مطالب کوتاه و

^۱ مصاحب، غلامحسین دایره المعارف فارسی، چاپ اول، جلد اول، مؤسسه انتشارات فرانکلین، تهران: ۱۳۴۵.

^۲ - منظور از روزنامه های ملی، روزنامه هایی است که در پایتخت منتشر می‌شود و تیراژ زیاد و توزیع گسترده در تمام مناطق و استان‌های یک کشور دارد.

فشرده بسیار است. ظاهر این روزنامه شبیه ویتترین شلوغ و نامرتبی است و اغلب مطالب آن، جنجالی و رسوا کننده و هیجان انگیز می باشد.

روزنامه های وزین، از نظر بصری ساده و متین هستند و تنوع تیتراهای مختلف نیز در آن ها کم است. روزنامه های منطقه ای، بیش تر بر اخبار ویژه منطقه تأکید دارند و روزنامه های اختصاصی، فقط به نقل و درج خبرهایی در زمینه های ویژه می پردازند: مانند یومیه های ورزشی یا اقتصادی. روزنامه از مؤثرترین رسانه های ارتباطی برای مقاصد مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تجاری است زیرا تصویر و اطلاعات نوشتاری، دورکن مهم در ارسال پیام هستند.

در تولید روزنامه، عامل بسیار مهم که تمام مراحل تولید روزنامه در تسلط و تابعیت آن قرار دارد، "سرعت" است و تمام مراحل تولید روزنامه باید در زمان تعیین شده و مشخص برای آن مرحله انجام شوند تا رأس ساعت مقرر، روزنامه برای توزیع آماده باشد.

نشر رومیزی و استفاده از رایانه در حروف چینی و صفحه آرایي روزنامه، نه تنها زمان را صرفه جویی می کند که عامل بسیار ارزشمندی در تولید روزنامه است، بلکه امکانات بسیار متنوعی به صفحه آرا می دهد که طراحی زیبا و خلاقانه را در کار خود داشته باشد.

هدف های رفتاری:

در پایان، از فراگیر انتظار می رود که:

- محل مناسبی را برای استقرار سرلوحه، در صفحه اول روزنامه تعیین کند.
- قطع روزنامه را توضیح دهد.
- روش های شناخته شده و به تجربه در آمده ی صفحه آرایي صفحه ی اول را توضیح دهد.
- عملکرد تیترا در روزنامه شرح دهد.
- جهت تصاویر را در صفحه اول روزنامه، توضیح دهد.
- توضیح دهد از چه راه هایی پویایی و حرکت را در صفحات روزنامه می توان زیادتیر نمود.
- با استفاده از نرم افزار مناسب، یک روزنامه را صفحه آرایي کند.

در هنگام شکل گیری و تأسیس هر روزنامه، انجام بعضی کارهای گرافیکی ضروری است که نخستین آن ها، سرلوحه ی روزنامه است که به صورت "نشانه نوشته"^۳ می باشد. این نشانه نوشته، یا به صورت جداگانه طراحی می گردد و یا هنگام طراحی، فضای استقرار و موقعیت آن در صفحه اول روزنامه در نظر گرفته می شود. گاهی سرلوحه ممکن است با شکلی انتزاعی یا غیر انتزاعی تلفیق شود یا روی آن قرار گیرد و یا فضای استقرار سرلوحه و عناصر بصری اطراف آن در تأثیر بصری کلی سرلوحه، سهم مهم و چشمگیری داشته باشند. سرلوحه ی روزنامه ها، معمولاً باید به صورت افقی و کشیده طراحی شود و شکل کلی آن، مربع یا مستطیل عمودی نمی باشد^۴.

طراحی روحیه ی کلی بصری صفحه اول، از دیگر کارهای گرافیکی دارای اهمیت روزنامه است. تعداد ستون ها، چگونگی استقرار فهرست گونه ای از مطالب مهم آن شماره، چگونگی استقرار تیترا اول و سایر عناوین و نیز تصاویر، در این مرحله مشخص می شود و نمایش آن به صورت شبکه ای از خطوط و به صورت گریدی است که ساختار صفحه آرایي صفحه اول روزنامه را مشخص می کند. اندازه و نوع حروف متن، فاصله ستون ها از هم، فاصله سطرها و طول آن ها در این ساختار تعیین شده است.

پس از آن روحیه ي کلي بصري دو صفحه ي مقابل هم از صفحه هاي داخل روزنامه باید مشخص گردد و در آن محل استقرار شماره ي صفحات، کلمات مربوط به نام به نام بخش و چگونگی شکل ظاهري سرصفحه، باید تعیین شده باشد.

آخرین کار ضروري طراحی گرافیک روزنامه ، فضای ویژه صفحه ي آخر آن است که باید به نوعي به مخاطب القا کند که روزنامه به پایان رسیده است.

شکل ۱، صفحه نخست يك روزنامه و پایه کار آن را نشان مي دهد که فاصله هاي بين ستون ها و چهار حاشیه اطراف صفحه، در آن مشخص شده است. شکل ۲ ، پایه کارهشت ستوني روزنامه گاردین است که سطرها در آن شماره گذاری شده اند و واحدتقسیمات مربع شکل است و طراح مي تواند هنگام صفحه آرایي، از این واحدها برای استقرار تصاویر و سایر عناصر بصري استفاده کند.

در طراحی ساختار بصري روزنامه، موارد منطقي لازم را باید در نظر گرفت. به طور مثال، حروف متن روزنامه نسبت به مجله، کمی کوچک تر انتخاب مي شود و طول سطرها نیز کوتاه تر است و به همین ترتیب، فاصله سطرها نیز کمتر تعیین مي گردد. طول سطرها حدود ۳/۵ تا ۵ سانتی متر انتخاب مي گردد که ۵ تا ۷ کلمه در آن قرار گیرد . فاصله بين ستون ها ، مانند مجله به اندازه حروف متن و تراکم حروف چيني بستگی دارد.

سرلوحه ي اکثر روزنامه ها، در محل ثابتي در قسمت فوقاني صفحه قرار مي گیرد ولي در بعضي روزنامه ها، محل قرارگيري سرلوحه تا حدي متغیراست. برای تعیین محل استقرار سرلوحه، به سنگین آن، توازن کلي صفحه و ترکیب بصري آن باید توجه کرد و از خطوط مستقیم با ضخامت هاي مختلف نیز برای ایجاد تعادل و توازن و جا افتادن مناسب سرلوحه در صفحه مي توان استفاده نمود.

قطع روزنامه :

اندازه ي روزنامه در هر کشور، به اندازه ي کاغذهاي استاندارد موجود در آن کشور و روحیه ي بصري روزنامه و موضوع آن مربوط است. با در نظر گرفتن این واقعیت که تیراژ روزنامه ها معمولاً زیاد است، بنابراین نباید هیچ دورريزي داشته باشد.

ما به دوره اي از زندگی بشر وارد شده ایم که ساده سازي و کوچک سازي همراه با زیباسازي، از اصلي ترین وجوه رقابت است. ساختمان هاي مسکوني و آپارتمان ها، روز به روز کوچک تر مي شوند. خودروها و بسياري از لوازم روزمره ي زندگی، از نظر حجم کوچک شده اند و از وزنشان مقدار قابل توجهي کاسته شده است. روزنامه ها نیز به طرف کوچک شدن و استفاده از گرافیک خبري هستند تا از واژه ها کمتر استفاده کنند . روزنامه هايي که قطع آنها کوچک است ، به سرعت در حال فزوني هستند. کم شدن منابع سلولز در سطح جهان وگراني کاغذ نیز از عواملی هستند که بر کوچک شدن قطع روزنامه ها تأثیر مي گذارند.

در تعیین قطع روزنامه، علاوه بر عوامل اقتصادي، فرهنگ مخاطبان روزنامه هم باید در نظر گرفته شود و توجه کرد که مردم، آن روزنامه را بیش تر در چه اوقات و مکان هايي مي خوانند و چه قطعهايي عملکرد مناسب تري برای آنها دارد.

از نظر چاپ هم فقط بعضي از چاپخانه هاي امکانات چاپ روزنامه را دارند و عملاً صاحبان روزنامه ها در انتخاب قطع هماهنگ با امکانات چاپخانه ، مجبور مي شوند بين دو يا سه قطع ، يکي را انتخاب کنند و منطقاً روزنامه هاي رایج در يك کشور، نمی توانند قطع هاي بسيار متنوعي داشته باشند.

۱-۲- صفحه آرایي صفحه اول روزنامه :

صفحه اول هر روزنامه که در واقع ماندروی جلد روزنامه ، از آغاز چاپ مطبوعات تا کنون، اهمیتی ویژه داشته است. سرلوحه ، در صفحه اول قرار دارد و موثرترین فضای روزنامه برای خلاقیت های بصری، صفحه اول است . مهم ترین خبرها، در صفحه اول عرضه می گردد و عکس نادر و استثنایی که تهیه آن برای روزنامه موفقیت بزرگی بوده است، در صفحه اول ارائه می شود.

روحیه بصری سرلوحه روزنامه و فضای بصری کلی صفحه اول ، در واقع شخصیت بصری کل روزنامه را می سازد و اهمیت صفحه اول ، هم از نظر ارائه مطالب روزنامه و هم از لحاظ جنبه های بصری ، بسیار زیاد است.^۹

ویترین روزنامه ، قسمت فوقانی صفحه اول است که در روزنامه فروشی ها در معرض دید مردم و مخاطبین روزنامه است. تصاویر صفحه اول از نظر چشمگیر بودن و تأثیری که بر مخاطب می گذارند و زاویه دید در آنها ، در طراحی صفحه اول نقش بسیار مؤثری دارند . عکس های صفحه اول ، باید بتوانند توجه خواننده را جلب نمایند و اغلب خواننده، با مشاهده عکس به خواندن مطالب ترغیب می شود. در تاریخ مطبوعات ، عکس هایی بوده اند که قدرت تغییر اوضاع و جریانات سیاسی را داشته اند ، مانند عکس های فجایع جنگ ویتنام و آمریکا به ویژه آن تصویری که در آن یک سرباز آمریکایی از فاصله ای نزدیک ، با سنگدلی و شقاوت تمام ، شقیقه یک سرباز ویتنامی را در حالتی مظلومانه و بدون امکان دفاع ، نشانه رفته بود. پاتصاویر استثماری کودکان در معادن، عکس های قتل عام ها و جنایات دیکتاتورها و

این نوع عکس ها ، که عمدتاً در صفحه اول روزنامه ها استفاده شده اند ، برای روزنامه ، اعتبار و ترقی و صف ناپذیری به ارمغان می آورند.

روش های شناخته شده و به تجربه درآمده ای که برای صفحه آرایي صفحه اول روزنامه به کار می روند عبارتند از:

- طرح متوازن متقارن: ساختار بصری صفحه اول در این حالت ، دارای تقارن دقیق یا نسبی است و خطی به عنوان خط تقارن صفحه ، شاخصه اصلی صفحه آرایي است . تیترا ، تصاویر و کادرها و ریز نقش ها و خطوط تزئینی یا کاربردی با هم تقارن دقیق یا نسبی دارند.
- طرح مثلث معکوس : در این نوع آرایش صفحه اول روزنامه ، مطالب و تصاویر به گونه ای تنظیم می شوند که نیمه فوقانی صفحه اول روزنامه ، شکل مثلثی معکوس را به خود می گیرد و مطالب دیگر اطراف آن را پر می کنند. یعنی اگر تیترا اصلی هشت ستون است، عنوان بعد از آن شش ستون و تصویر زیر آن چهار ستون و شرح عکس زیر آن دو ستون می شود(شکل ۳).
- طرح ربعی: در این طرح صفحه اول روزنامه ، مهم ترین مطالب و تصاویر در سمت راست یا چپ نیمه فوقانی و نیمه تحتانی صفحه اول ، واقع می شوند. در این گونه طراحی ، فرض براین است که خواننده برای سهولت خواندن ، روزنامه ای را که از وسط تا شده است، دوباره روی خودش تا می کند و مشغول مطالعه آن می شود که عملاً این وضعیت در مطالعه روزنامه ، فراوان پیش می آید.
- طرح مجله ای : در این طرح ، ساختار اصلی صفحه اول، متشکل از یک تیترا بزرگ ، اصلی و یک عکس برای آن و چند تیترا و عکس برای جلب توجه خوانندگان است و توضیحات بیش تر ، در صفحات دخل روزنامه ارائه می شود.

شکل های ۴ و ۵ و ۶ و ۷ به ترتیب نمونه هایی از طرحهای متوازی متقارن ، مثلث معکوس ، ربعی و مجله ای را نشان می دهند.

واضح است که برای صفحه آرایي صفحه اول روزنامه ، حتماً نباید از یکی از این چهار طرح شناخته شده استفاده کرد و طراح می تواند با در نظر گرفتن عواملی مانند: روحیه بصري سرلوحه و عناصر بصري مجاور آن ، ویژگی های فرهنگی و سلیقه ای مخاطبین اصلی روزنامه ، تیتراژ اول و موضوع و تصویر یا تصاویر آن ، موضوع و تصاویر سایر مطالب صفحه اول ، تیتراژهای کم اهمیت تر نسبت به تیتراژ اصلی و ترتیب اهمیت آن ها ، زاویه دید تصاویر ، فضای بصري و ترکیب کلی صفحه ، آرایش منطقی و مناسب و چشم نوازی را در صفحه اول روزنامه ارائه دهد.

می توان گفت که چهار روشی که ذکر شد ، بیش تر برای طراحانی سودمند است و کاربرد دارد که به طور کلی در صفحه آرایي و به ویژه در صفحه آرایي روزنامه ، تجربه ای ندارند، و گرنه با داشتن تجربه کافی در صفحه آرایي ، به این روش ها و روش های مشابه آن نیازی نیست.

تیتراژ در صفحه اول روزنامه:^۶

تیتراژ ، جمله با عبارتی است که به خبر هویت می دهد و می تواند خواننده را به خواند مطلب ترغیب کند . تیتراژ ، هدایت گر خواننده به سوی خبر است و خواننده روزنامه با نگاه به تیتراژهای مختلف ، مطالبی را که برایش جذابیت دارد و به نوعی با کار و زندگی مرتبط است ، انتخاب می کند و سپس می خواند. تیتراژها باید جذاب ، کوتاه و مختصر باشند و هماهنگی تیتراژ با فرهنگ مخاطب نیز اهمیت فراوان دارد . وظیفه تیتراژ ، ترغیب خواننده به خواندن و انعکاس اهمیت خبر است و در جلب توجه خوانندگان تأثیر زیاد دارد. بسیاری از مردم ، با خواندن تیتراژهای صفحه اول روزنامه در دکه روزنامه فروشی ، روزنامه مورد نظر را خریداری می کنند.

به طور خلاصه ، عملکرد تیتراژ را به این صورت می توان توضیح داد:

- بیان پیام خبری به صورت خلاصه و فشرده ،
- ترغیب خواننده به خواندن "لید" و متن خبر،^۷
- تعیین اهمیت و ارزشیابی مطالب مختلف (با در نظر گرفتن درشتی و ریزی حروف یا محل استقرار آن در صفحه که به تعیین اولویت خبرها کمک می کند)،
- تفکیک مطالب مختلف روزنامه و کمک به سازمان دادن و نظمی که هدف صفحه آرایي در مطبوعات است.

تیتراژ خبر اصلی و مهم صفحه اول روزنامه^۸ ، در میان تیتراژهای صفحه اول روزنامه ، نقش بسیار مهمی دارد و به آن تیتراژ اول می گویند. سر دبیر روزنامه با انتخاب تیتراژ اول ، می خواهد بگوید که "مهم ترین خبر روزنامه ، همین خبر است".

o-headline

^۷ - lead ، چکیده مهم ترین بخش خبر است که اکثر خوانندگان پس از خواندن خبر برای یکدیگر تعریف می کنند . لید معمولاً یک یا دو جمله است و چندان طولانی نمی باشد.

اندازه حروف تیتراژ اول ، با توجه به روحیه بصري صفحه آرایي روزنامه ، درجه اهمیت خبر و تعداد کلمات تیتراژ ، انتخاب می شود.

تیتراژ خبر اصلی صفحه اول ، اغلب اوقات با روتیتراژ و زیر تیتراژ همراه است که با حروف کوچکتر از تیتراژ اصلی نوشته می شوند. روتیتراژ ، بالای تیتراژ اصلی قرار می گیرد و زیر تیتراژ ، عبارتی است ذیل تیتراژ اصلی و هر دو مرتبط با تیتراژ اصلی هستند . به طور مثال ، عبارت " سازمان هواشناسی کشور اعلام کرد " ، می تواند روتیتراژ باشد و " طوفان سهمگین و کولاک در استان آذربایجان " که با حروفی درشت تر از روتیتراژ و زیر تیتراژ نوشته شود، تیتراژ مطلب باشد و " عبور و مرور در جاده های کوهستانی به دشواری صورت می گیرد" زیر تیتراژ تعیین گردد.

محل قرار گیری تیتراژ ، اگر به گونه ای انتخاب شود که اطراف آن بیش تر سفید بوده و در مجاورت آن فشردگی و سیاهی کافی وجود داشته باشد، تیتراژ ، خود را واضح تر نشان می دهد و بیشتر به چشم می خورد. این سفیدی نباید به تعادل و توازن صفحه لطمه بزند و در خدمت موزون بودن ترکیب بصري کلی صفحه باید باشد(مانند سفید اطراف تیتراژها در شکل های ۸ و ۹ و ۱۰)

فشردگی تیتراژ و کم بودن نسبی فاصله حروف و کلمات آن و نیز ضخیم بودن حروف و کم بودن سفیدی های بین آن ها ، باعث می شود که تیتراژ بیش تر مطرح گردد و اصطلاحاً صدای بلندتری داشته باشد (تصویر ۱۱) . تیتراژهای بسیار درشت ، به صفحه حالتی هیجان آور می دهند و تداعی یک حادثه را می کنند . اهمیت حادثه ، باید در حدی باشد که مخاطب پس از ملاحظه تیتراژ درشت و دریافت پیام آن ، احساس فریب خوردن ننماید و حس کند آن حادثه ، در حدی مهم بوده است که چنان تیتراژی داشته باشد . حروف نسخ معروف به " روزنامه ای" در روزنامه های فارسی و حروف " هلوتیکا" ^۹ در روزنامه های لاتین برای بیان این گونه حوادث مناسب است (شکل ۱۲-۱ و ۱۲-۱۰) . اصطلاح "هلوتیکا"، برای آن گروه از طراحان حروف های لاتین به کار می رود که حروف بدون زائده و ضخامت تقریباً یکسان داشته باشند.

در روزنامه ها ، اگر تیتراژ در یک خط افقی نوشته شود ، بیش تر دیده می شود تا این که در چند سطر تقطیع گردد. در روزنامه های رنگی ، با در نظر گرفتن رنگ های اطراف تیتراژ اصلی ، رنگی را برای آن انتخاب می کنیم که جلوه زیاده تری داشته باشد . رنگ روتیتراژها و زیر تیتراژها رانیز می توان متفاوت با تیتراژ اصلی انتخاب کرد . البته همه این عناصر بصري باید با روحیه کلی بصري صفحه ، مرتبط و هماهنگ باشند.

تیتراژ اصلی صفحه اول روزنامه یا اصطلاحاً " تیتراژ اول " ، باید در بهترین موقعیت بصري صفحه قرار گیرد . این موقعیت بر اساس عوامل مختلفی مانند مکان استقرار تصاویر، موضوع و جهت آن ها ، چگونگی توزیع فشردگی های سفیدی ها و مکان استقرار سرلوحه انتخاب می شود . از این اصل بصري نیز می توان استفاده کرد که منطقه ای که از بالا و پهلوهای روزنامه به یک فاصله باشد ، بدون در نظر گرفتن سایر عوامل ، زودتر به چشم می آید.

گاهی در طراحی صفحه اول روزنامه ، طراح برای تأکید بر تیتراژ اصلی، حروف آن را متفاوت با حروف سایر تیتراژها در صفحه انتخاب می کند. واضح است که اهمیت دادن به تیتراژ اول و سایر تیتراژها از نظر بصري ، مطالعه روزنامه و انتقال مطلب را به مخاطب ، آسان می نماید. **ادامه دارد...**

مجله اینترنتی " پیام: گرافیک "

" صفحه آرایی روزنامه "

دکتر کامران افشار مهاجر

تصاویر در صفحه اول روزنامه :